

РЕЦЕНЗІЇ

DOI: [https://doi.org/10.17721/um/53\(2023\).197-200](https://doi.org/10.17721/um/53(2023).197-200)

Анатолій Мойсієнко, д-р філол. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0002-7856-2746

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОКОСТ 1932–1933 РОКІВ У ЛІНГВОНАРАТИВНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

Рецензія на:

Бацевич Ф. Лінгвонаративні аспекти розповідей очевидців про Голодомор в Україні 1932–1933 років : монографія. Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка. 2022. 144 с.

Дослідження наративу як “гнучкої моделі мислення і комунікативної поведінки, за допомогою якої людина конструює себе в навколишньому світі”, у працях професора Ф. Бацевича отримало досить розгорнуту канву аналізу розгляданої проблематики.

Такі моделі дискурсивного представлення світу, виражені в оповідних структурах, за словами автора рецензованої монографії, втілені, відпрацьовані у вживанні носіїв конкретної мови, глибоко вкорінені в національну культуру, використовуються адресантами з різною мірою глибини і майстерності у вигляді достатньо стійких лінгвальних утворень, наповнених конкретними смислами, що впізнаються адресатами (слухачами, читачами, глядачами) і пов’язуються з жанрами, напрямками й іншими чинниками вияву і сприйняття певних мовленнєвих процесів.

У пропонованій праці Ф. Бацевича подано соціолінгвонаративний аналіз таких лінгвальних структур, що зі всією правдивістю відображають картину тієї страшної дійсності, означеної періодом 1932–1933 рр., який закарбувався в пам’яті нашого народу як Великий Голодомор, організований тоталітарною комуністичною системою в Україні.

Монографічне дослідження ґрунтується на численних оповідях очевидців про пережите в ті страшні голодні роки, задокументованих у багатотомному виданні “Український голокост 1932–1933: свідчення тих, хто вижив” (2005–2014), спогадах очевидців Голодомору в Летичівському районі Хмельницької області, зокрема розповідях матері й бабусі автора про події тих років у смт Летичеві й селах Летичівського району.

У монографії розглянуто питання лінгвонаративної організації розповідей про Голодомор, проблеми жанрової ідентифікації наративів, їхня структура.

Аналізовані усні меморати-наративи, як зазначає автор, відрізняються від інших типів оповідей насамперед специфікою своєї історії й дискурсом її представлення. Функцію таких наративів, наголошує дослідник, можна визначити як сповідальну, часто скеровану на психологічне подолання особистої і колективної травми; це функція впливу, перш за все – застереження від можливого повторення чогось подібного як результату наслідків тоталітарної форми правління державою. Пор.: *А чи треба це страхіття на світ Божий витягати? То що, викреслити з пам'яті? Не можу! Або: От, дітки, розказала вам як уміла, що пережила, і стало легше.*

Автор визначає такі найважливіші ознаки усних меморатів про реальні події минулого: а) відсутність заздалегідь продуманого плану розповіді; б) фрагментарність, скупість, відсутність загальної картини подій, що пояснюється властивостями вибірконості пам'яті, віком, статтю, освітою, загальним розвитком оповідача; в) досить часте повернення до однієї й тієї ж події чи циклу подій, які найбільше вразили їх очевидця; г) у фокусі зображення найчастіше перебувають побутові деталі подій; г) ознаки наявності індивідуальної психо-ментальної травми наратора, викликані подіями, про які він розповідає; д) окремі ознаки загальнонародної психо-ментальної травми, викликані відповідними подіями.

Панорама описуваних подій і доль у дослідженні подана в руслі ментально-оцінної схеми розгорнутих корелятивів *ми* і *вони*, що виступають стрижневими дейктиками стосовно

широкого кола імен і предикатів на означення тих, від імені кого ведеться оповідь, крізь чії долі важким котком прокотилися “жнива скорботи” (*селяни-трудівники, прості люди; господарі; ті, що не вступили до колгоспу; вони були середняками, середняками-“твердяками”*; їх називали “непоступливими”, “одноособниками”, “куркулями”, “кулаками”, “єдінолічниками”) і відповідно тих, хто уповноважений владою на організацію голоду (*начальники, активісти, комуністи, комсомольці, розкуркулювачі, комбідни, комнезами, ударні бригади, буферні бригади, буксирні команди, червоні валки, червона мітла, червона смерть, красний обоз*).

Широке лексико-тематичне тло меморатів віддзеркалює гнітючу атмосферу нелюдських умов виживання, смертей (*люди ходили як мерці, люди ходили як тіні; люди ходили як привиди; людей зваливали в ями як непотріб, так і засипали; діти скавучали, як маленькі собачки; людей вивозили на цвинтар, як снопів; у селі мерли як мухи старі й малі; цілими сім'ями вмیرали; мертві лежали на вулицях і на ріллі; падали мертвими на роботі, в полі; дороги були вкриті трупами; людей не встигали ховати*).

Не менш вражаючий опис “їдла”: *гнила капуста, листя липи; бруньки, насіння буряків, гнила картопля з кагатів; лушпайки з картоплі, послін, щирця, лобода, кропива; готували так звані баланду, похльобку, бовтушку*.

А ще: *їли жаб, котяче і собаче м'ясо, все, що повзало і літало; їли м'ясо мертвих коней і корів*. Страхітливими були випадки канібалізму.

Автор подає лінгвонаративну характеристику текстів-меморатів на основі контекстуальної парадигматики лексико-семантичних елементів оповідей, образно-мовних засобів концептуалізації таких понять, як “голод”, “смерть”, “страх”, “протиприродність, неправильність того, що відбувалося”, висвітлюючи структурно-семантичні і синтаксичні особливості побудови таких наративів.

На окрему увагу заслуговують аспекти опису досліджуваних наративів, пов'язаних з власне прагматичними засобами їхньої змістової організації, що отримують різні модусно-модальні

вияви передаваної інформації, відбиваючи конкретні погляди нараторів на світ навколишній і на себе в цьому світі.

Отже, книга Флорія Бацевича “Лінгвонаративні аспекти розповідей очевидців про Голодомор в Україні 1932–1933 років”, що вкотре повертає читача до трагічних сторінок нашої історії і ґрунтується на свідченнях тисяч і тисяч співвітчизників, стає не просто черговим констатаційно-публіцистичним викриттям геноциду, вчиненого радянським режимом, а на основі наукового осмислення, лінгвонаративного аналізу найважливіших пресупозитивних чинників оповідей подає структурований опис текстово-дискурсивного вираження тієї доби, представлені сучасному реципієнтові в людських долях і характеристиках.

Дослідження Ф. Бацевича, безперечно, приверне увагу широкого читачього загалу, надто корисним воно буде для науковців, викладачів ряду гуманітарних дисциплін, студентів-філологів.

DOI: [https://doi.org/10.17721/um/53\(2023\).197-200](https://doi.org/10.17721/um/53(2023).197-200)

Anatolii Moisiienko, Dr Hab, Prof.

ORCID ID: 0000-0002-7856-2746

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

Рецензія надійшла до редколегії 30.03.23

Рекомендована до друку 06.04.23

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)